

HON OCH HANS SAMT NILS

En berättelse om jordnära människors liv
i Vadsbo under det ljusa 1950- talet.

Alf Gunnarson

MMXXII

UNDE VENISTIS?

Varifrån kommer du?

QUO VADIS?

Vart går du?

Vadsbo härads vapen och Vadsbo- natur. Bildmontage: Alf.

INNEHÅLL

KAPITEL 1

HON OCH HANS

KAPITEL 2

HANS OCH HENNES

KAPITEL 3

HEMLIGHETER

KAPITEL 4

NILS (NISSE) OCH HANS

HON OCH HANS

Någonstans är mera diffust än ingenstans, medan någon är betydligt mera tydlig än ingen, särskilt om denne någon finns i verkligheten samt har ett utseende, ett namn, en adress och ett telefonnummer.

Någon och ingen. Någonstans och ingenstans. Han smakade på orden och funderade: om någon kommer till mig, påverkar det situationen. Då kan jag inte sitta här med armarna i kors och känna ensamhetens för- och nackdelar. Jag får skärpa mig helt enkelt och bli lite social i mitt beteende. Den där säcken i soffan får resa sig, gäspa ett par gånger och ge säcken lite mänskliga drag. Han gick fram till lägenhetens enda spegel och talade till spegelbilden, som vore den en annan än han själv:

- Hej! Vad kul att du kunde komma med så kort varsel! Gick resan bra?

Så förvånad han skulle bli om spegelbilden just i det skedet svarade:

- Nöjet är helt på min sida. Men känner vi varandra?
- Bra fråga!

Var går gränsen mellan djupsinne och lättsinne? Lägg av! Håll dig till ämnet, även om det är oklart vad detta för tillfället är. Slutsats: någon ställer till det. Allt blir enklare om ingen kommer.

Någon (annan) skulle kanske säga att det nu avhandlade uttrycker något självklart. Om så, vill jag påstå: läs vilken text som helst och du ska finna att den består av en räckta grundsats, med ett och annat instick av egenhet, som programsnuttar på en reklamtevekanal.

Tankarna vandrar i en riktning som i vår västerländska civilisation brukar stå till vänster, i motsats till det framtida, som finns till höger om det nu varande.

Vid den tiden var det ännu vanligt att folk sa Ni till främmande människor.

- Vilken tid är det då fråga om?
- Lördagen den 26 juni 1954.
- Det var en precis tidpunkt.
- Klockan ett.

- Ännu mera noggrant.
- På natten.
- Oj då, det var sent.
- Eller tidigt, om man så vill.
- Det hände troligen någonting den natten.

Det var en tid, då bilarnas bränsle bestod av bensin. Den kunde vara av märken som Esso, Shell, BP, Gulf och Texaco. Ingen brydde sig om hur många oktan det fanns i bränslet så länge bilen inte *knackade*. Då var det fara å färde och verkstad som gällde. Men det där oktinet kunde inte köpas i lösvikt och hällas i tanken. Det ingick i bilens dricka, som alkohol i öl och vin och lite mystiskt, faktiskt, likt de hemliga ingredienserna i det alkoholfria alternativet Coca-cola.

Det värsta som kunde hända var att det blev skit i förgasaren. Då spelade det ingen roll om bensintanken var full eller nästan tom. Den händige kunde, under sådana förhållanden, öppna motorhuven (vilket även den mindre händige kunde), lokalisera glaset med grumligt innehåll, lossa någon tunn slang, tömma glaset (skålen), kanske blåsa ett par gånger i den trånga slangen och sätta den tillbaka där den hörde hemma.

Vid sådana (sällan förekommande och ack så olyckliga) tillfällen kunde bilföraren konstatera att Shell smakade illa och förmodligen smakade inte det ena bensinmärket bättre än det andra. Hade så varit fallet, skulle det troligen behövts motbok för att köpa bensin. Som motvikt kunde man dock köpa ett tio öres Toy tuggummi -av handlaren som tillhandahöll bensinen. Denne var i regel diversehandlare, med affär i sin fastighet och bensinpump på gården. Tuggummit smakade mint. Det gjorde mintsann inte Shell.

Man kunde köpa bensin för en femma och det räckte för en resa till Mariestad, fram och åter, såvida man bodde på lämpligt avstånd från den staden. Det kan nämnas att dagpenningen för en fullt arbetsför man, dåförtiden, var en tia. Tidigare, inte så långt tillbaka, var lönen en femma. Som tio liter bensin. Just det!

Någon gång under den där tiden, i mitten av det tjugonde seklet, ökade faktiskt lönen för en lantlig arbetsdag med hundra procent, från en

femkronorssedel direkt i handen, till en tiokronors dito. Men skatten. Hur var det med den? Det klagades allmänt på de höga skatterna. Någon sa: *Den där jäkla Wigforss, han tar då allt ifrån en.* Nämnde Wigforss var Finansminister i regeringen och där var han ju inte ensam om att bestämma, men det var han som fick bära hundhuvudet. Vad Wigforss kanske anade, men hade noll koll på, var det faktum, att skatteavdraget för ett dagsverke på landsbygden, vare sig det var en femma eller en tia, var noll (0) procent. Svart arbetskraft talades det ännu inte så mycket om. Men det var vad det var. Sotsvart. Till hundra procent. Punkt!

Tio mil kunde man färdas i en bil, som sannolikt var begagnad och den förbrukade tio liter bensin, förutsatt att det inte blev skit i förgasaren, för då spillde man ut en del i den hantering som redan nämnts. Om vi antar att vår dagsverkare, som fick en femma i lön, hade bil, vilket han garanterat inte hade, kunde han färdas tio mil för den lönen. Vad skulle lönen vara idag? Femhundra kronor, kanske och bensinpriset skulle relativt vara femtio (50) kronor litern. Eller? Jo, så är det! Kvinnor fick också betalt, om de arbetade åt andra än den egna familjen. Vad tjänade de? Mindre!

Sverige hade två landsfäder: Kung Gustaf VI Adolf och Statsminister Tage Erlander. Ingen av dessa var ifrågasatt. Fast hälften av medborgarna ville i princip ha en annan regeringschef. Men vem då? Nej, det var mer eller mindre självklart att Sossarna styrde och ställde i Stockholm, med stöd av Kommunisterna, som oblygt hyllade Sovjetunionens styre, men detta till trots, dög som stöd åt Sossarna, om dessa inte hade egen majoritet i riksdagens andra kammare. Det var sannerligen en annan tid i Sverige. Kungen klagade ingen på, utom Republikanska Klubben. Den hade emellertid inte en chans mot Vecko- Journalen och andra alster på den marknaden.

Så sakta, som
på gränsen till stillestånd,
blev det uppenbart för alla,
som brydde sig om relationer,
att de två var ämnade att
vara med varandra.

Hon hette Hilde Hansen och han hette Hans Olsson och de bodde bara ett par liter bensin ifrån varandra, hon västerut och han i mitten av en trakt som beboddes av ärliga och kloka människor, för vilka det var självklart att arbeta sex dagar och ägna veckans sjunde dag åt allt annat än vila. Hon var ung till sinnet och han var i den ålder, då ynglingar ryckte in i Lumpen (för andra gången), på s. k. repmånad och lärdes att försvara Fosterlandet, ifall den lede Fi (Fienden) skulle ha oförskämdheten att hota landets fria fortlevnad.

- Ja, det var en händelse som just då var på allas läppar i vår familj.
- Berätta!
- Motboken hade avskaffats några veckor tidigare men det har ingenting att göra med själva händelsen, lika lite som att det var total solförmörkelse veckan efter.
- Motboken hade jag ingen aning om. Solförmörkelsen minns jag mycket väl. Vi stod alla uppställda på skolgården, med sotade glas och glodde i skumrasket. Fåglarna slutade kvittra, sades det. Det märkte inte vi, men när allt var över sa läraren, adjunkt Malm: God morgon. Hur har natten varit?
- Så han hade humor, Järnet?
- Järnet?
- Ja, vi kallade honom så, eftersom han alltid gav detsamma, den hårdföre adjunkten Malm.
- Det hade jag glömt. Men vad hände den där natten?
- Det har jag glömt, Nej, jag skojar. Förvänta dig inte några stora saker. Egentligen var det en bagatell i klass med skit i förgasaren.
- Låt höra!
- Jag var på hemväg från en födelsedagsfest, spelar ingen roll hos vem.
- Spelar mindre roll, men jag slår vad om att det var hos Agnes. Hon råkar nämligen fylla år den 25 juni.
- OK: det var hos henne. Får jag fortsätta nu?
- Det är lite känsligt det där med Agnes, ha, ha.

- Minns du min fars Ford, den där vita, eleganta bilen, med registreringsnummer 13013?
- R 13013, menar du. Ja, jag minns den. Jag fick aldrig den äran att färdas i underverket. Men nu börjar jag ana varåt det lutar: du var påverkad av alkohol, körde med den där bilen i natten, krockade med en älg och strök med på kuppen.
- Ska jag fortsätta?
- Kör hårt, Hasseman!
- Det var dumt att sätta sig i en bil i det tillståndet. Jag vet, men det var ingen allmän väg. Plötsligt började motorn hacka och det blev lika stopp som i Nisses avlopp. Förlåt Nisse! Du gör så gott du kan. Det räcker inte, men i alla fall. Är du kvar?
- Yes. Jag sitter bekvämt, med luren i vänstra handen och en penna i den högra samt ett tråkigt korsord i mitt knä. Kom igen nu!
- Oj, jag tittar på klockan. Jag ska vara på mitt Arbete om en halvtimme. Jag får ta den korta versionen: motorstopp fem kilometer från hemmet. Ett åskväder drar in väster ifrån. Snart öser regnet ner. Det blixtrar och dundrar. Det går ingen nöd på mig. Jag sitter bekvämt, på första parkett och ett mäktigt skådespel utspelar sig över sjön. Jag somnar vid ratten. Spelar ingen roll. Bilen står lika still som Nisses köksklocka. Förlåt igen, Nisse. Men passa tiden har du aldrig varit bra på. Gissa när jag vaknade. Nej, vi har inte tid med dina gissningar. Klockan åtta på morgonen. I mitt hem trodde min mor att jag aldrig skulle komma hem igen och min far förmodade att hans fina Ford hade förlist för alltid och jag satt där vid sjökanten och kände mig som ett Fån. Gissa ven som dök upp då!
- Nisse!
- Hur kan du veta det?
- Det var så förra gången du berättade. Nisse kom på sin cykel, med hjälpmotor under pakethållaren och han stannade och sa: *Hej Hans. Hur har natten varit?*
- Ja, så var det. Så var det med den saken. Hej med dig. Vi ses på lördag.
- Ja, vi ses på lördag. Var rädd om dig. Kör försiktigt!

- Tveka inte: gör klart ditt korsord, du. Löser du ett, så står dig tusen åter.

Det var en tid då telefonen användes till att telefonera. Den som ville fotografera fick skaffa en kamera. En liter bensin och en veckotidning kostade kanske ungefär lika mycket. Ett tio öres Toy innehöll tre bitar och solförmörkelse var något alldeles extra.

KAPITEL 2

HANS OCH HENNES

Någonting behöver inte vara så mycket mer än ingenting för att räknas.

Hans var en motvillig, fast anställd järnvägare. Hilde var hans väninna, med vilken han kilade stadigt och lekte vuxna lekar. Hon var en villig uppapperska på Jonssons konditori, ett tillfälligt arbete, som varat i många år eftersom hon inte visste vad hon ville, utom att hon ville ha Hans.

Telefonen ringde hemma hos Hilde. Hon lyfte luren och sa med basröst:

- Hej. Det är hos Korgmakare Persson. Vad önskas? -
- Hallå! Jag har ringt fel nummer. Ursäkta. Adjö!
- Adjö.

Snart ringde samma telefon igen och Hilde lät som en mycket gammal dam:

- Dä ä sånt hallå. Va ja sölle säja: dä ä Annersa Karls änka. Va vell I?
- Hej! Lägg av Hilde, lilla. Du behagar driva med mig.

Det där att Hans kallade henne för Lilla Hilde var en nedärvd ovana, som män haft i århundraden, att förminska kvinnorna på det sättet. Här var uttalandet dessutom tveksamt rent fysiskt, eftersom Hilde faktiskt var minst lika lång till växten som Hans. Hon skulle knappast ha sagt Hasse Lille till honom. När hon ville vara lite mera intim i språket kunde hon säga *Hasseman* men det var ju varken förminskande eller förstorande i något avseende.

- Vad har du på hjärtat, min vän?
- Inget särskilt. Jag ville bara höra hur du har det.

- Tack. Jag har det nog ganska bra. Du själv?
- Jo, tack. Men det har kört ihop sig lite.
- Aha! Du har skaffat dig förhinder. Vi kan inte träffas på lördag.
- Jo, ja eller nej. Det är Nisse. Han vill att vi ska åka till Stockholm på en Bilmässa.
- Du och jag? Nisse vill att du och jag ska åka till Stockholm. Ska Nisse åka med?
- Ja eller snarare nej. Han tänkte nog inte att du skulle vara intresserad av en sådan utflykt.
- Och vad tänker du?
- Jag tänker att vi inte kan ses och det är ju tråkigt.
- Du och Nisse?
- Nej. Du och jag.
- Hur skulle jag kunna hävda mig mot vackra vagnar på en mässa?

Tystnad från Hans.

- Jag är inte senaste årsmodellen och inte accelererar jag från noll till hundra på sju sekunder heller.
- Vad du kan! Du låter som en hel karl.
- Ja, ja. Jag har ju sett annonserna. Strömlinjeformade skönheter. Helt oemotståndliga för män i alla åldrar, särskilt som en lättklädd pinuppa sitter på motorhuven och ler ljuvt.
- Ska vi säga så då? Vi kanske kan ses på onsdag i nästa vecka i stället.
- Det kanske vi kan, om jag inte är upptagen av något onödigt. Hej då.
- Hej, hej.

Ett alter ego viskar i författarens vänstra öra: det är inte ovanligt att kvinnor talar till närstående män med diminutiva uttryck som Ville Lille, Kalle lille, Olle Lille etcetera. Det kan så vara - men här var det inte så. Men nu känns det som att både läsaren och skriftställaren vill veta, var i hela friden vi befann oss i tiden, då de föregående samtalen ägde rum.

Google får hjälpa till. Korgmakare Jansson i Älgårås (en träff): *Per Perssons Korgmakerieri grundades i Älgårås år 1955 och avvecklades ett år senare, då det uppdagades att företaget imiterat en redan etablerad korgkonstruktion, den så kallade Tandemkorgen, med dubbla handtag och en nyklassisk stilfull form som renderat originalets skapare såväl inhemska som utrikes utmärkelser. Per Person blev därmed känd som Plagiat- Pelle i Skaraborg med omnejd.* (Ur Vicke Periferia).

Såvida den källan är vederhäftig, vilket finns skäl att ifrågasätta, befinner vi oss i mitten av 1950- talet, en tid då motboken avskaffades, då "Rock Around the Clock" spelades dygnet runt och "Vänd dem inte ryggen" visades på biografer i Sverige. Det hände sig också vid den tiden att en första (och definitivt inte sista) charterresa anordnades till Mallorca, den första McDonalds-restaurangen öppnades i USA, Republikanska klubben bildades i Sverige, man hittade fyra Dödahavsrollar i Israel och svensken Sigge Ericsson åkte fortast av alla vid världsmästerskapen i skridskoåkning. Det senare skedde i Moskva och där avskedade man Georgij Malenkov och satte in Nikolaj Bulganin i Kreml det året. Förtydligande: nämnde Sigge Ericsson, från republiken Jämtland, spelade ingen roll i det sovjetiska chefsbytet.

Det hände en massa andra väsentligheter också - som att Hans och Nisse bevistade en bilmässa i Stockholm. När det led mot onsdag (närmare bestämt på måndagen) veckan därpå ringde Hans återigen till Hilde. Han var kvar i Stockholm och Hilde kunde ana hans ärende.

- Hej. Hans här. Jag har blivit försenad.
- Hej. Ingenting att förvånas över. Du jobbar ju på SJ.
- Jag måste fatta mig kort: jag kommer hem på onsdag, men sent, så vi kanske kan ses på lördag i stället.
- Det kanske vi kan, om turen är på vår sida.
- Jag ringer på fredag.
- Och talar om att någonting inträffat, som gör att vårt möte dagen efter beklagligtvis måste skjutas på framtiden. Jag förstår.
- Nej, du förstår inte. Eller det kanske du gör. Men, du vill inte förstå. Som sagt. Vi hörs Hej då.

Varför var Hans ovillig och Hilde villig i sina respektive arbeten? I sin ungdom hade Hans inga tankar på att bli järnvägare. Han hade inte tankar på att bli någonting eller rättare: han visste inte vad han ville bli. Att fortsätta läsa var uteslutet. Han var, som han själv uttryckte det, norra Skaraborgs särklassigt mest skoltrötta elev på Realskolan. Han ville vara vuxen, förtjäna sitt eget bröd och vara fri såsom fågeln, att flyga dit det roade honom att flyga just då.

Det blev Järnvägen av en slump. Det var en tid då det fortfarande var lite tryggt och lite säkert att ha en statlig tjänst. Lönen var som den var och arbetstiderna varierade men han trivdes rätt bra med det rörliga livet på en järnvägsstation. Det var det där, att behöva arbeta efter ett schema, som kändes motigt. Tvånge störde honom. Hans skulle ha varit motvillig var han än hade haft sin utkomst.

Hans avundades Nisse ibland. Denne hade ingen anställning men syntes trots det ha fullt upp för jämnan. Ingen förväntade sig att Nisse skulle arbeta hos någon. Det sades att han ensam hade ärvt en förmögenhet efter en Onkel i Amerika, den där klassiska förklaringen till att en människa i en handvändning kunde lämna ett liv i små omständigheter bakom sig och leva Loppän. Men rykten bör tas med en nypa salt och loppän var inget för Nisse. Han var en tvärtom- man i det mesta. Hans visste hur det verkligen var ställt med Nisses ekonomiska förhållanden. Men han teg lojalt om detta.

Trots sin förmögenhet levde Nisse, som redan antytts, enkelt och utgiftsfattigt. Han kunde köpt hundra obegagnade Fiat 500 kontant, men for omkring på en velociped med hjälpmotor. Han var inte snål. Han var sparsam. Nisse var några år äldre än Hans och han levde ensam i en röd liten stuga, där han vuxit upp. Han kunde inte tänka sig att någon ung kvinna skulle kunna ha lust att leva med honom, så han höll sig på sin kant. En fråga hänger i luften: varför i Herrans namn skulle Nisse köpt femhundra bilar och varför skulle han valt just Fiat 500 bland alla befintliga bilmärken. Det finns inget svar på den frågan.

När Nisse satsade någon summa på saker till hemmet, blev det, trots hans sparsamma läggning, något extra vagant. Han hade ett antikt barskåp, som (tomt) värderats till hundratusen kronor och varje år gav han sig själv en julklapp, som förvarades i skåpet. Då förstår alla att det handlade om något drickbart. Det sades att Nisse innehade ett dussin flaskor skotsk whiskey, som tillsammans var värda mer än huset han bodde i. Nisse drack aldrig en enda

droppe. Han tyckte inte att han hade råd att förtära något som var så värdefullt.

Hilde Hansen satt hemma hos sig. Hon tog fram brevpapper och kuvert. Tanken var att skriva ett brev och gratulera moster Anna Maria i Skåne med lite artigheter om egna upplevelser i nutiden och något om mosterns allmänt goda sidor, som var skäl till att höra av sig och uppmuntra tanten med en och annan klurig formulering. Det var hennes ambition. Kanske var hon tröttare än vanligt, för det gick trögt. Hon satte på radion: musiktimme. Hon lyssnade förstrött, gäspade, vek ihop det oskrivna pappersarket och somnade.

Så sakta, som
på gränsen till stillestånd
gled de från varandra, hon och han,
men de var ännu inte medvetna
om att de var ämnade, att inte
vara varandras närmaste.

Hilde var utåtriktad och glad. Hon såg bra ut, utan att vara någon skönhet i den form som tidens veckotidningar ville. Hon skulle inte komma sist i en skönhetstävling och hon skulle inte vunnit. Hon skulle troligen ha hamnat i mitten av ett dylikt startfält men det ska sägas: hon skulle aldrig ha kommit på tanken att delta i en tävling av det slaget. Hon stod med båda fötterna på jorden, som man brukade säga om piloter och flygvärdinnor (skämt). Men Tilde trippade på underlaget. Det ingick i hennes stil att le och trippa och se ut som att den gäst hon just serverade på konditoriet var hennes favorit och hedersgäst.

Hon hade tänkt söka till gymnasiet men en dåvarande pojkvän hade frestat henne att i stället, som denne själv, skaffa sig ett arbete. Senare, när de båda sparat en slant, var hans plan (som hon anammade), att de skulle flytta utomlands, till sol och värme och äta sig mätta och glada på Medelhavskost.

- Hade hon ingen ansvarsfull person, såsom förälder, faster eller moster, i sin närhet, som kunde leda henne rätt vid den tiden?
- Det hade hon förvisso.
- Men?
- Hon rymde från hemmet.
- Det var som Sjutton.

- Ja, det var mer därtill. Efter bara ett halvår stack pojkvännen ensam till Spanien och lämnade henne i sticket på ett främmande ställe. Hon återvände då till hemorten och fick arbete som servitris hos Nilssons Konditori och senare hos Jonssons dito.
- Så det fanns två konditorier på den orten?
- Ja, det fanns ett litet hotell, två mjölkbarer, två konditorier och tre kaféer för den som var sugen på förtäring eller jobb inom en sådan sektor.
- Det låter som att det var en stad.
- Det var det inte.
- Det var i alla fall inget vanligt litet stationssamhälle, eller hur?
- Nej, det var det inte. Det var betydligt större och mycket märkvärdigare.
- Märkvärdigare, i vilket avseende?
- I avseende på invånarnas syn på sig själva och omvärlden. Man såg sig som centrum för allt gott, allt välvilligt och allt betydelsefullt.
- Jag förstår.
- Det tror jag inte. Men åter till Hans och Hilde.

Hans ringde inte och ändrade sig. De träffades det veckoslut som de kommit överens. Det var försommar och de åkte till Göteborg, främst för att gå på Liseberg. Hans tågresor var gratis och hon färdades på hans bekostnad och de bokade rum på ett hotell som inte efterfrågade gästernas civilstånd.

Väl framme flanerade de i stadens centrala delar hela eftermiddagen. Lite sevärt blev det också: de begav sig till stadens Sjöfartsmuseum och Sjömanstornet, där de redan varit för länge sedan, som skolresebarn. Trädgårdsföreningens park erbjöd vila och vackra vyer. De valde inte Liseberg för att åka Berg- och dalbana och karusell. Nej, nej. De satt på en restaurang och såg attraktionerna på avstånd. Det blev en helkväll med mat och dryck och dans i en lagom blandning och därefter en droska, med en chaufför som visste närmaste väg till deras tillfälliga boning.

De reste hem redan på förmiddagen, eftersom Hilde lovat att arbeta extra ett par timmar på söndagseftermiddagen. I höjd med Alingsås satt han och läste

en inhandlad GP (Göteborgsposten) och hon hade bläddrat sig fram till mitten av en veckotidning, då en för honom obekant person stannade till vid deras fönsterplats.

- Nej men hej Hilde! Vilken överraskning. Jag ska väl presentera mig.

Han sade sig vara Seved Berg. Det blev inte mycket till samtal. Bara fem minuters torrt tal om allmänna saker. Han avslutade med att fråga hur hennes föräldrar mådde och han fick veta att de mådde bra, vilket var en sanning med modifikation. Han fick också veta att hennes syster mådde väldigt bra, vilket var en sanning utan modifikation.

I höjd med Herrljunga frågade han om hon ville läsa hans tidning, vilket hon inte ville, varför han lade den på fönsterbordet mellan dem. Hon frågade då om han ville läsa hennes tidning, vilket han verkligen inte ville, varför hon lade den ovanpå hans GP, vilket han accepterade, om än något motvilligt. Han frågade:

- Vem var den där snobben som kom förbi?
- En bekant från förr.
- Han kände din familj.
- Ja. Vi var klasskamrater och vi hade lite sällskap en gång i tiden. Konstigt att du inte kände igen honom.
- Lite sällskap? Hur sällskapar man då?
- Man träffas och gör saker tillsammans.
- Som du och jag?
- Ja, lite så.
- Jag tyckte han var en otrevlig typ. Småborgerlig.
- Hur är man då?
- Som han.
- Du har en förutfattad mening om någon du inte känner.
- Kan så vara. Men från det ena till det andra. Det är en sak jag vill berätta för dig. Får jag det?
- Om du överväger att göra slut på vårt förhållande, vägrar jag att lyssna.
- Varför skulle jag det? Du är viktig för mig.

- Tack. Berätta nu då.
- Jo, jag har köpt en bil. En begagnad Fiat 500. Vill du se hur den ser ut?
- Citius, altius, fortius.
- Vad sa du?
- Jag sa: citius, altius, fortius. Det är bättre begagnad Italienska, förstår du. Det är latin och betyder snabbare, högre, starkare. Hur vet DU det?
- Det är mottot för olympiska spel. Underskatta inte serveringspersonalen på Jonssons konditori. Tempus fugit. Kom igen nu!
- Den är grön och den är så liten att man kan pollettera den som resgods och ta den med på tågresan.
- Har den inte en motor, så att den kan gå för egen maskin?
- Jo, såklart har den en motor, men den är bara hälften så stor som en Amerikanare.
- Motorn? Ja, motorn och hela ekipaget. Det är ett skönt litet åkdon. Har bara gått 1500 mil, i skick som ny.
- Nå, fram med ditt idolporträtt nu. Min nyfikenhet är gränslös.

Deras konversation hade blivit så pass livlig och högljudd att folk började titta åt deras håll. Som den järnvägare han var, kände Hans sitt ansvar och viskade till sin dam att de måste uppföra sig. *Tänk på att det är högmässotid*, skämtade han. De dämpade sig och Hilde fick se den här:

- Vad söt! Är den på riktigt?

- Nej, det är en leksaksbil, tre centimeter lång och knappt en centimeter bred. Man kan ha den i bröstfickan. Man behöver inte pollettera. Ha, ha. Fattar du?
- Du är rolig, du. Har du den hos dig nu?
- Ja visst. Det var därför jag blev försenad i Stockholm. Den står utanför min dörr och skiner finare än Nisses glasdörrar till barskåpet.
- Skiner de? Dörrarna hans. I barskåpet.
- Allt hos Nisse skiner. Han är städpedant. Moppen, ja velocipeden med motor under pakethållaren, utsätter han för tvångsvård varenda dag.
- Får man fråga vad den lilla skönheten kostade?
- Det får man: 2 000 kronor, kontant.
- Så du hade så mycket pengar i plånboken? Eller du rånade någon Krösus i Stockholm?
- Man kan gå till ett bankkontor, förstår du. Man kan ta ut en nått liten summa vid behov. Den som spar, han har.
- Du är en skötsam stationskarl, du.
- Trafikbiträde.
- Va! Har du blivit befordrad?
- Ingalunda. Stationskarlar finns inte längre. Alla stationskarlar vid SJ blev trafikbiträden för en tid sedan. Massbefordran. Jag minns inte när.
- Ja ha. På det viset. Jag är servitris, jag. Ingen kommer någonsin att kalla oss serverare något annat.
- Ska vi ta en fika?
- Var är vi? Se där: Skultorp. Snart i Skövde.
- Vi hoppar av och tar en fika på stationen. Det går fler tåg, så vi tar sedan en söndagspromenad i Boulognerskogen och äter en sen lunch på hotell Billingen.
- Skojar du? Jag ska ju jobba.
- Är jag känd för att skoja? Strunta i konditoriet. Ring och säg att du fått oförutsett förhinder: du har blivit bjuden på kalas i Skövde.

- Sagt och gjort. Vi gör så.

Tåget anlände till Skövde klockan 11.45 och avgick 11.48, utan Hilde och Hans. De lämnade stationen halv ett, efter att ha druckit två koppar kaffe var och ätit var sitt wienerbröd, bakade dagen före, trodde Hilde. Därefter tillbringade de drygt fyra timmar i staden, avreste mot hemma- nära trakter och kände sig väl till mods.

På sin hemmaplan hyrde Hans en liten lägenhet, två rum och kök på nedre botten, hos en affärsidkare i stationssamhället, där han bodde och arbetade. När han nu kom hem till sig i kvällningen, fann han till sin förvåning, på gränsen till bestörtning, att bilen var borta. Den var låst när han for hemifrån dagen före och han hade nycklarna med sig på resan. Vad i hela världen var nu detta? Han ringde först till Hilde, som var hemma hos sig före honom och därefter till Nisse. När denne lyssnat på hans reseberättelse och den chockerande upptäckten vid hemkomsten, svarade han så lugnt och lakoniskt som bara denne Nisse kunde:

- Jasså du, du säger det, att bilen har blivit stulen. Det ordnar sig nog ska du se. Har du tittat bakom handlarens garage? Bilskräppet stod där i skymundan. Det såg jag med egna ögon när jag hade vägen förbi.
- Du vet något som jag inte vet, sa Hans. Men din rackare! Hur kunde du flytta den? Jag har ju nycklarna.
- Det behövs inga nycklar till att flytta en sådan liten pjäs. Jag bad handlarens Disk- Jocke om hjälp och vi bar den dit.
- Varför det?
- För att solen sken så starkt. Bilen kunde ju få värmeslag, stackaren. Bilar är känsliga varelser. Den ska vara i skuggan. Det mår den bra av, ser du.
- Efter samtalet gick Hans ut för att kolla läget och mycket riktigt: där stod hans lilla åkdon och blänkte som ett nyputsat smycke av renaste jade. En av dagens sista solstrålar blixtrade till i bilens garnerade front och Hans gillade verkligen det han såg. Vad vacker hon är, tänkte han. Hon? Varför tänker jag så? För att jag älskar henne såklart, den lilla Fiattan 500.

En halvtimme senare ringde Nisse:

Hej. Jag ville bara höra om du hittat din klenod.

Tack Nisse. Du är som du är, du. God natt med dig.

God natt Hans!

Nästa dag var det en ny vecka med nya utmaningar. Hans hade eftermiddagstjänst och sovmorgon och Hilde hade nog sitt att göra. Det regnade sådär lätt och lagom som allt levande gillar, när det är försommar. Det regnade hopp om klöver och timotej och midsommarblomster. Det regnade hopp om glädje och tillfredsställelse. Det regnade värme och goda framtidsutsikter.

Hans vände på kudden och sov ett par timmar till.

KAPITEL 3

HEMLIGHETER

Hemma hos honom och hemma hos henne, göms nog ett detta. Men ryms måne denne? Det skrivna kunde vara en gåta men det är ingen gåta. Det kunde vara de två första raderna i ett diktverk med tjugofyra (24) fyrradiga verser. Summa nittiosex (96) rader. Men det är inget diktverk. Det kunde vara inledningen på ett kapitel med rubriken *Hemligheter*. Eftersom det står först och har en diskret anfang är det inte otroligt. Det fortsätter dock att vara en gåta, huruvida någon hemlighet kommer att avslöjas eller inte. Vi får se. Rätt svar kommer kanske att meddelas i slutet av kapitlet.

De vaknade samtidigt, i samma säng men i olika sinnesstämning. Det var den tredje söndagen i advent och klockan var åtta på morgonen. Hilde gäspade och i Hans öron lät det som en suck, icke en lättnadens men väl en tyngre variant. Hon sa:

- Vad mörkt det är. Tänd lyset!

De var hemma hos honom och han erinrade sig att strömmen hade gått strax efter midnatt, när han försökt starta grammofonen, för att spela en låtsasgodnattvals i form av en EP med Delta Rhythm Boys och deras tolkning av Flickorna i Småland, på en platta av äkta vinyl. Det finns en förklaring till musikvalet men den lämnas därhän, eftersom ingen skulle tro på den. Därhän lämnas också hans språkliga fyrverkeri och hennes muntra kommentarer till hans eder och förbannelser över tingens tunga dråpslag mot en intet ont

ämmande spelevink, som ville muntra upp sin dam i den kärva decembernatten.

Hans hade sin el- mätare ute i trapphuset och där var värmen noll så här års. Detta var i och för sig inget hinder för agerande men han visste med ens att han tagit den sista proppen ett par veckor tidigare, då han skulle tända sin ärvda adventsljusstake. Sedan hade han glömt att köpa säkringar eller proppar, som enligt mångas uppfattning är en mycket bättre benämning på dylika porslinsprylar. Det hade blivit kortslutning i fanskapet (som Hans där och då benämnde arvegodset) och varje form av adventsljus hade därefter lyst med sin frånvaro i Hans Olssons lya, på andra våningen i en lillstuga hos handlarparet Vilgot och Vera Nilsson.

Hilde hade somnat om och var långt bortom sin älskades bekymmer, mitt i en dröm (som hon senare berättade) med vita stränder, blått vatten, främmande språk (spanska) och allmän lättja. Hans, som såklart var helt okunnig om hennes vackra dröm, gick till sitt närbelägna kök, vars fönster vätte mot handlarens hus i två våningar, med två dörrar, tre fönster och en balkong mot gården samt en dörr, två skyltfönster och tre vanliga (fönster) mot gatan. Elljusstakar, av senaste modell, lyste så vackert och stämningsfullt, som handlarens hustru tyckte, i alla fönster. Hennes make, handlare Vilgot, brydde sig inte så mycket om estetik och stämning. Han hade fullt upp med att hålla ruljangsen igång och i den verksamheten var adventsljusstakar av marginell betydelse, såväl affärs- som känslomässigt.

Till den ytliga beskrivningen av handelshuset bör det fogas, att det fanns två gavlar. Så platt och tvådimensionellt det skulle varit utan dessa, som även de (gavlarna) hade fönster, kanske tre med utsikt mot öster och två mot väster. I ett av de förra - mot öster - lyste en julstjärna dygnet runt. Även den var handelskvinnan till behag och handelsmannen till intet obehag.

Hans såg att handlarens Jocke höll på att röja bort nyfallen snö där nere på gården. Jocke, han är aldrig ledig, tänkte Hans och drog på sig en overall (utanpå pyjamasen), uppsökte snömannen, förklarade sin belägenhet och fick köpa tvenne proppar av rätt sort på muntlig kredit, varefter han återvände till sitt tjäll, bytte den trasiga proppen mot en hel, drog av sig overallen, återvände till sovrummet och tände lampan. Hilde blinkade ett par gånger, gäspade ljudligt och sa:

- Vad ljust det är. Släck lyset!

Hans gjorde henne till viljes, lämnade åter sitt sovrum åt Hilde att ensam bestämma över och gick till köket, vred om strömbrytaren på den elektriska kokplattan och guess what! En sekund senare var alla strömbehövande attiraljer lika döda som Nisses före detta påfåglar. Vilken tur att jag köpte två, tänkte Hans och satte fyr i vedspisen.

- Hilde vaknade klockan tio av en telefonsignal.
- Hallå! Hilde här. Var är jag? Jag menar: Vem är det?
- Hallå! Hallå! Ä dä hos han sôm ä statjonerad ve statjon?
- Det är hos Hans Olsson, SJ- mannen i mitt liv, som tillfälligt eller för alltid lämnat mig i sticket.
- Tillfälligt, min Sköna, Högst tillfälligt! Jag är hos Nisse.
- Nyss var du här och nu är du hos Nisse. Snabba ryck. Du tänker dig att låna lite ström av honom?
- Ja, just så. Men han ställer villkor.
- Vilka villkor då?
- Att jag inte slösar och påskyndar den globala uppvärmningen, eftersom hans el kommer från en oren källa, säger han.
- Vad pratar du om? Global uppvärmning. Vad är det? Och oren källa? Hinkar han upp strömmen ur brunnen, eller?
- Faktum är: jag fattar inte heller vad han yrar om. Han säger att han siar om framtiden. Då kommer alla att förstå, säger Nisse. Den mannen har något som normala människor inte har.
- Det var som Tu - - - förlåt: det är söndag. Så konstiga ni är! Har ni tullat på Nisses barskåp?
- Nisse är nykterist.
- Men det är inte du!
- Hos Nisse är jag det! Jag kommer hem om en halvtimme.
- Grattis. Då har jag lämnat denna mörkrets boning. Jag börjar jobba klockan två. Tåget går om tjugo minuter.
- Tåget klockan 12.32 går bara vudfm.

- Vad betyder det?
- Vardag, utom dag före måndag.
- Du skojar med mig. Trafikbitrådet Olsson behagar skämta med sin uppoffrande och kärleksfulla kvinna.
- Lägg nyckeln under dörmattan. Det vanliga stället alltså.
- Ske din vilja, Herre. Hej då. Vi hörs.
- Nisse hälsar och tackar för senast, säger han.
- Hälsa tillbaka och säg att nöjet var helt på min sida.
- Var det? Nöjet? På din sida? Det var som Tusan. Vad handlar det om?
- Fråga Nisse!

Hon skämtade säkert, tänkte Hans. Men han kunde ändå inte släppa det där, att Nisse tackade för senast och Hilde sagt att det var ett nöje. Men det var väl ändå inte möjligt. Nej, det var helt otänkbart, mumlade han och fortsatte att tänka på det resten av dagen.

Klockan var åtta, en morgon mellan jul och nyår. Hans försökte slappna av efter en något annorlunda natt. Ett skeende kan vara lika långdraget som en gammaldags högmässa i slow motion, tänkte Hans, när han dragit ner rullgardinen. Det kan också gå förbi så snabbt som snälltåget. Vad var det som hände på stationen egentligen? Och vad är det som händer här, där jag bor?

Hans hade börjat sitt arbetspass klockan tio på kvällen och då var allt lugnt. En knapp timme senare ringde hans tågklararekollega på den närmaste bevakade stationen västerut och undrade *vart i helvete tåg 139* (från Hallsberg till Falköping) *tagit vägen*. Hans kunde bara upprepa det han regelmässigt meddelat en stund tidigare, att tåget gått i rätt tid från hans station, samtidigt som han undrade, varför godståget med nummer 1044, från Sävedalen till Tomtebodan, ännu inte synts till. Fanns det ett samband?

Nå, det visade sig så småningom att godståget - på det s. k. uppspåret - kört på en älg och den arma tretaggaren hade hamnat, som före detta livs levande älg, på nedspåret och detta hade lokföraren på persontåget uppmärksammat och stannat sitt tåg, för att det arma villebrådet inte skulle behöva bli överkört en andra gång.

Godståget hade fått en bromsslang avslagen mellan loket och närmaste vagn, vilket obönhörligt ledde till att det tåget nödbromsades. Där stod således de två tågen alldeles stilla, tills respektive hinder för vidare framfart hade undanröjts och det tog sin tid. Godståget blev en timme försenat och persontåget tre kvart och det noterades i tågklararnas loggböcker och var snart glömt.

När Hans skulle stänga väntsalen klockan 23 eller elva på kvällen, som vanliga människor tänkte och uttryckte tidpunkten, fann han att det satt en främmande person och sov längst bort i hörnet av salen. Mannen var präktigt vinterklädd, men han såg påbyltad och sjaskig ut, som om han var en äkta gammaldags luffare. Hans klappade mannen på skuldran och sa:

- Go afton, vart är min herre på väg?
- Ja, go kväll. Jag satt visst och slumrade till, jag. Hur sa?
- Jag undrar om ni är stadd på resa och så fall vart då?
- Ja, Herre min Skapare! Nog är jag på resa. En lång resa. Den började för trettio år sedan och än är jag inte framme.
- Så pass! Har ni en tågbiljett?
- Min sju, att jag hade. En första klass biljett till Bekvämligheten, med byte i Trevnaden. Bara det att jag har blivit bestulen på färdbeviset.
- Polisanmälan? Ja, om stölden.
- Nej, ingen polismyndighet orkar med att ta emot anmälningar om allt som jag har blivit bestulen på i detta liv.

Jag förstår. Fast jag förstår nog inte. Men jag anar, tänkte Hans och sa: -

- Det är min skyldighet att låsa dörrarna här.
- Så bra. Då kan jag kanske få sova ostörd några timmar. Har ni några sådana biljetter att sälja här? Sovplats i väntsal, tredje klass på äkta träsoffa. Har ni det?
- Nej, det har vi faktiskt inte, svarade Hans och log men vi har förståelse och den kostar ingenting. Jag gör mig visserligen skyldig till tjänstefel men jag låter er stanna här över natten. Är ni hungrig?
- Tack, min bästa Stins. Tack, tack. Ja, nog är jag hungrig men det är en vana för mig att vara. Bättre en tom mage än en tomt med utsikt mot

Avunden. Det ordspråket tarvar en förklaring men det kan vi ta en annan gång.

- Så får det bli! Jag måste ta hand om ett par försenade tåg, jag. God natt, min herre!
- God natt!

När de båda tågen äntligen kommit igång var det inte så mycket att göra för Hans de närmaste timmarna. Det var i stort sett bara att fälla bommarna och visa kör till passerande tåg då och då och på nätterna brukade han fika klockan två. Hans medhavda matsäck bestod av en termos med kaffe och ett par smörgåsar och det pålägg som för tillfället fanns till hands i hans skaffereri. Den här natten hade han gjort två dubbelmackor med stekta ägg och rökt skinka.

Nu var det mycket lugnt på stationen och det var fullmåne. Skuggor skapades här och var och dessa blev extra tydliga i snön som låg slät och jämn i trädgården och prydligt undanskyfflad runt stationshuset. Det var tre grader kallt och vindstilla. Hans tittade in i väntsalen och såg att hans objudne nattgäst var vaken. Sitter han inte och löser korsord, den Luringen? tänkte Hans och gick närmare. Spontant slängde han ur sig:

- Det skulle kanske smaka med en smörgås?
- Sittplats för kyrkans höjdare, elva bokstäver, vet han vad det blir? Ja, tackar som frågar. En supé och nattiné tackar man inte nej till.

Nej, Hans visste inte vad det var för ord som passade in i korsordet. Han fick veta att det var *biskopsstol*, hämtade sin unikabox och pallade upp den som ett litet bord mellan sig och gästen, höllde upp två koppar kaffe (au lait) och erbjöd den objudne, men numera inbjudne, mannen att välja en av två rätt så lika smörgåsar. Man åt och drack under tystnad och det blev även varsin påtår. När Hans så var på väg att lämna mannen ensam igen, sade denne:

- Det ska jag säga Stinsen, att det var en stund att minnas för en fattig Sate som jag. Nästa gång jag ber min aftonbön, vilket brukar ske vid pass en gång per vecka, ska jag omnämna Stinsen i mitt samtal med Gud Fader.
- Det tackar jag för. Det tackar jag hjärtligt för. Adjö så länge.
- Au revoir, mon Seigneur!

- Hoppsan! Det där, det lät allt det. Men vad sa han? Jag tolkar det som att han heter Orvar.

När Hans kom hem till sig den morgonen mötte han handlarens Jocke. Denne var liksom Hans, handlarens hyresgäst. Men han var dessutom hans alltiallo: han var nästan som en lydig hund. Nej, det var han ju inte, men som en lydig son, en avlönad, lydig son, det är vad han är, tänkte Hans. Där stod de båda och pratade om just ingenting, den ene nyvakna och den andre, trött efter en vaknatt och det undslapp Jocke något som fick Hans att tappa hakan.

Nu låg han i sin säng och det snurrade runt i hans skalle som om han hade en inbyggd skivspelare: Vilgot (handlaren) har bestämt sig. Han har sålt hela rasket, ny ägare tillträder första april och jag tror att jag ingår i den försäljningen, hade Jocke berättat. Hans hade protesterat och sagt något om att ingen kunde sälja en annan människa. Det var ju slaveri och sådana ondsinta saker var ju både förbjudna och horribla. Nej, inte att man kunde sälja någon i vår upplysta tid! Det måste Jocke ha fått om bakfoten, tänkte Hans och somnade.

Hans vaknade sex timmar senare av en knackning på dörren. Det var handlare Vilgot Nilsson.

- Hej på dig, Hans. Jag hörde av Jocke att du haft natten, så jag väntade några timmar. Är du pigg och utsövd?
- Sovit har jag men pigg, det vet väl Sjutton. Det tar ett tag att komma igång. Vill du ha en kopp kaffe?
- Ja, tack! En kopp kaffe och en pepparkaka, inhandlad hos Konsum-Kalle, det skulle sitta som en smäck det.

Samtalet kom snabbt igång. Vilgot berättade det som Hans redan visste, att det skulle bli ny ägare om tre månader. Hans hyreskontrakt hade just tre månaders ömsesidig uppsägningstid, så det var hög tid att agera.

Det har gått rykten hela hösten, sa Vilgot, att min affär ska läggas ner. Inget är mera felaktigt. Jag vet nog vem som är upphovsman till sådant falskt prat. Det är typiskt Konsum- Kalle det, att prata strunt. Ha, ha.

Ja, ni är ju konkurrenter, sköt Hans in, för att visa att han lyssnade.

Jo, han vill ha monopol, Kalle, men det ska jag säga dig att det monopolet får han allt spela med sin hushållerska, den ärbara, fröken Helmersson och han

hoppas nog i det sammanhanget att hon hamnar i fängelse, utan att passera Gå, medans han själv har turen att få både Centrum och Norrmalmstorg. Ha! Hans fick veta att Vilgot Nilsson formellt måste säga upp honom som hyresgäst men att han (Hans) skulle få erbjudande om att bo kvar, om han ville, eftersom han var en skötsam, sansad och socialdemokratisk person, lade Vilgot till och skrattade hjärtligt åt sitt politiska skämt.

Hyresvärderna och hans hyresgäst skildes i god sämja. Fattas bara! Hans ringde till Hilde som haft förmiddagsskift och de kom överens om att ses hos henne på nyårsafton. Båda skulle vara lediga då och de skulle kosta på sig att fira aftonen på det hotell, som hade ord om sig (ur ägarens mun), att vara traktens mest attraktiva inneställe.

Men nu får jag allt ringa till Nisse och berätta senaste nytt om handlare Vilgot Nilssons planer. Kul för mig att för en gångs skull ha något överraskande att komma med, tänkte Hans och brydde sig inte om att ringa. Han gick till sitt numera hyrda garage nere på gården och väckte liv i sin skatt, den sköna, gröna Kärran, MM.

På vägen tänkte Hans på en sak som han fann en smula lustigt: Nisse var nästan alltid hemma, när man kom oanmäld till honom. Samtidigt såg man honom allt som oftast i samhället, på sin moped eller donande med än det ena, än det andra hos någon. Det var som att det fanns två Nissar, en som ständigt var hemma och en som ständigt var på vift. Märkligt!

- Visst var (i alla fall en) Nisse hemma.
- Tjenare Nils Svensson Pyssling! Vad sysslar du med en dag som denna?
- Jo, det ska jag säga dig att idag har det varit klädvård för hela slanten.
- Klädvård? Har du gått och blivit skraddare? Vad bidde det?
- Det bidde ingenting. Jag har sorterat undan min utstyrsel, eftersom säsongen är över. Men till nästa år igen, då kommer den min gamle vän, ty det har han lovat.
- Just det. Du har som vanligt extraknäckt som Tomte på julaftonen. Samma succé som vanligt? Det brukar ju vara så att Tomten har Nissar men i ditt fall är det Nisse som tomtar. Ha, ha.
- Det där skämtet körde du i fjol också. Det blir lite avslaget med repriser men för all del: roa dig du på min bekostnad.

- Apropå roa sig. Nu minns jag en grej. Hilde sa att du och hon haft något för er. Det var kanske ett par veckor sedan. Vad var det för galej?
- Min bästa Hans! Med dig är det så att du har svårt att bevara hemligheter, så Hilde har förbjudit mig att berätta.
- Ja ha. Jasså det sa Hilde. Ja, då får vi väl lämna det ämnet då.
- Ja, det får vi allt. Vi får allt lämna det. Det får vi allt göra, ser du.
- Annars? Något nytt i bygden? frågade Hans.
- Nej, inte vad jag vet. Det verkar rulla på lite överallt, utom på järnvägen: där var det stopp i natt, hörde jag.
- Du hörde att det var stopp. Vet du att jag tjänstgjorde i natt?
- Ja, jag vet det. Därför pressade jag inte min sagesman på några detaljer.
- Nä, nä. Och sagesmannen är såklart hemlig, utom på den punkten att det var en man.
- Det kan man inte ge sig Attan på.
- Vill du höra en nyhet, som kommer att bli en stor sak här i samhället?
- Ja, det vill jag gärna.
- Men då får du lova att inte säga ett knyst till någon.
- Jag lovar och svär. Jädrans Hans! Du är lurig du.
- Handlare Vilgot har sålt hela rasket på Stationsgatan. Det är skrivet och klart. Ny ägare tillträder 1 april. Och det är inget skämt, Ha, ha. Jag har blivit uppsagd men fått löfte om att bo kvar, eftersom jag är så skötsam. Jocke ingår i köpet. Vad säger du om det?
- Jag säger att det är klokt av Vilgot att trappa ner. Han är i alla fall 65 och frua hans är 66. De börjar bli till åren. En sak oroar mig dock.
- Och vad är det?
- Att Vilgot gett dig företrädesrätt på lägenheten. Den nye ägaren kanske har andra planer och då är det inte roligt att få dig på halsen.
- Du retas, Nisse. Du driver med mig. Är det så man behandlar en kompis?

- Jo vars. Det är allt så man behandlar kompisar, som kan skilja på skämt och allvar. Det är viktigt att hålla isär det tunga och det lättsamma.
- Det har du rätt i. Jag ger dig fulla rättigheter, höll jag på att säga. Ha, ha. Du vet möjligen inte vem den nye handelsmannen är?
- Jo, det vet jag. Det är jag!

Det blev inte så mycket mera sagt den förmiddagen. Kanske hade en gåta blivit löst men det kunde man inte säkert veta, eftersom gåtor har förmåga att återuppstå, i samma eller muterad skepnad.

År 1955 gick mot sitt slut och 1956 var trehundra sextio sex (366) oskrivna blad.

Hans Olsson (32) och Tilde Hansen (29) levde sina liv var för sig och tillsammans och Nils Svensson (39) kände alla och var känd av alla. Med den överdriften avslutas detta kapitel.

KAPITEL 4

NILS (NISSE) OCH HANS

Ljus står mot mörker. Lycka står mot olycka. Liv står mot död. Leende står mot elak min. Lek står mot allvar.

Nils Gustaf Svensson föddes den 12 januari 1918 i Göteborg. Föräldrarna hette Sven Gustaf Karlsson och Ellen Maria Gren. Hon var född och uppvuxen i Göteborg och han var kommen från den socken, där sonen senare skulle bo. Familjen Karlsson var hemmansägare och lantbrukare. Nils Gustaf hade en bror, Johan Olof, som var sju år äldre. Föräldrarna var båda i trettioårsåldern när Nils föddes. Ellen Marias far var förman vid Göteborgs hamn och modern hemmafru och sömmerska. Ellen Maria var enda barnet.

Johan Olof Karlsson flyttade till Göteborg vid sekelskiftet, arbetade två år på SKF, emigrerade till USA 1903, hamnade i Chicago, fick arbete som timmerman i ett medelstort företag, glömde snart allt om kullager, var synnerligen företagsam och femton år senare ägde han bolaget, med hundra anställda och en omsättning i dollar som stod med rätt många nollor i årsrapporterna. Men Johan var uppfostrad i en miljö där det var fult att skryta

med egna framgångar, så han låtsades inte om att han var direktör (när han blivit det), vare sig i brev till Sverige eller vid besök i hemlandet. Han utgav sig för att vara en någorlunda välbärgad och skötsam knegare som trivdes med livet i allmänhet och det i Chicago i synnerhet.

När Sven Gustaf Karlsson var i samma ålder som sin bror, bestämde han sig för att följa broderns exempel och korsa Atlanten och leva sitt liv i Amerika. Efter vederbörliga avskedstaganden till de närmaste och med nödiga papper försedd, satt han en vårdag år 1908 på ett tåg till Göteborg, där han planerade att tillbringa tre dygn, innan den långa resan tog sin början. Men, som hans amerikafrälste bror senare skrev: *Man proposes, God disposes!* Det blev förhinder. Det blev i sinom tid varaktiga förhinder.

Händelser av det slag vi här har att göra med tenderar att utveckla sig till något annat än vad det var i original, så vi låter Hilde Hansen söka upp Nils Gustaf Svensson en solig vårdag 1957. De träffas hemma hos Nils.

- Hej Nisse! Hur har du det? Har du klarat av vårsådden?
- Hej Tilde! Ja, det är grävt, harvat och sått. Återstår att vältra.
- Vad satsar du på i år? Är det vete eller vicker?
- Jo, du. Här har nog vuxit både det ena och det andra under åren men vicker - nej det tror jag inte. Min täppa brukar ligga i träda vartannat år men i år är det potatis och det landet behöver inte vältras. Tvärtom skulle det vara rent olämpligt.
- Det har du rätt i. Men visst är det fint att vi vet lite grand, hur det gamla hederliga jordbruket gick till.
- För min del har jag inte så mycket att minnas inom det området. Jag har bara varit dräng på den här tomten. Det är så det är.
- Får jag fråga hur det hängde ihop med din mamma och pappa en gång i tiden? Det var en sorglig historia, inte sant?
- Jo, det var mycket på en gång. Stackars farmor fick uthärda mycket.
- Och farfar?
- Han var redan borta vid den tiden. Farmor var änka och jag har varit föräldralös nästan hela mitt liv.
- Men du hade farmor.

- Ja, det hade jag och hon hade mig. Hon var allting. Vi var en mycket liten familj: hon och jag.
- Det var Spanska sjukan?
- Ja, det var den satans pandemin som tog båda. Pappa var kranförare i Hamnen och mamma var hemma med mig. Jag var drygt ett år och det fanns två alternativ: barnhem i Göteborg eller farmors lilla stuga, där vi står nu och beundrar arvtagarens potatisland. Hon hade nyligen flyttat hit, sedan gården sålts, vid den tiden.
- Och din farbror borta i Amerika?
- Han blev underrättad om sin brors och svägerskas hastiga hädanfärd i telegram, som farmor fick iväg med hjälp av någon myndighet. Jag vet inte vilken. Jag har hans brev från 1919 kvar. Det är ett långt brev och handskrivet, med blått bläck på firmans brevpapper.
- Vill du visa mig?
- Absolut! Vill du ha kaffe?
- Ja tack.

Hilde hade ingen brådska och Nisse visste inte vad brådska var, så det blev en lång sittning.

- Vad hände med din farbror?
- Det var en sorglig historia det också. Han råkade möta en fuling som trodde han var en annan och det blev hans död.
- Han blev rånad?
- Jag vet inte. Jag vet inte om någon fick veta. Det var något med maffian. Farmor visste men hon tyckte alltihop var så förfärligt, så hon orkade inte tänka på det, än mindre tala med en pojkvasker om det.
- Hur länge levde din farmor?
- Hon gick bort samma dag som Japanerna bombade Pearl Harbour.
- December 1941 eller var det kanske 1942?
- Det var 1941.

Nils Gustaf Svensson var numera, i maj 1957, ägare till ett handelshus.

Disk- Jocke var känd som Vilgot Nilssons anställda. När den gamle handelsmannen tog med sig makan och bohaget till annan ort, blev Jocke befördrad. Han blev Joakim Johansson och fick papper på att han var affärsföreståndare, anställd av Nils Gustaf Svensson. Lägenheten en trappa upp i handelshuset stod tom. Den skulle renoveras och senare hyras ut. Fastighetsägaren tänkte bo kvar i det lilla röda hus, där han bott i snart fyrtio år. Joakim Johansson bodde tills vidare kvar i det lilla krypin som varit hans hem sedan flera år. Järnvägaren Hans Olsson var närmaste granne i gårdshuset och han tänkte också bo kvar tills vidare.

Man började vänja sig vid att Vilgot "Vill er gott" Nilsson inte gapade och skrek, återhållsamt men högljutt, från morgon till kväll där nere på gården. Nu höll Joakim på att bli varm i kläderna, när sommaren närmade sig och han hade fått en kvinnlig tjuugoårig expedit att lära upp, basa över och bli kär i. De kunder som kommit till Vilgot fortsatte att komma till Joakim. Konsumkunderna brydde sig inte. De tyckte att Kalle och hans folk uppfyllde deras krav på utbud av varor, vänligt bemötande och allmänt goda affärsseder. De var vanemänniskor. De också.

En dag, när Hans Olsson kom till sitt arbete på järnvägsstationen, låg det en lapp på skrivbordet: "Ring detta telefonnummer. Byråassistent Hurtig i Falköping har sökt dig!" Vad kan den stroppen vilja mig, tänkte Hans och slog numret på det interna SJ- nätet.

- Hallå! Hurtig här.
- Ja, god dag! Det är Hans Olsson, Jag skulle ringa.
- God dag, Olsson! Så snabb han är i vändningarna. Vi har ju träffats, om jag inte tar fel.
- Det har vi. Jag var en uppmärksam och vaken elev, bland åtta, på tågklarareutbildningen 1952.
- Ja, Olsson hade synpunkter på undervisningen, vill jag minnas. Olsson tyckte att det gick för sakta.
- Jasså, tyckte jag det. Ber om ursäkt, om jag var ohövlig.
- Behövs inte. Olsson hade nog rätt i sak. Bara det att alla springer inte lika fort. Har Olsson tid några minuter? Jag har ett ärende.
- Det går bra. Var så god, byråassistenten!

- Tack! Vi har gjort en inventering av personalresurserna på sektionen, för att utröna huruvida någon eller några kan komma ifråga för vidare utbildning inom vårt affärsverk. Det anordnas regelbundet, med ett par års mellanrum, så kallade stationssskrivarekurser, med aspiranter i studentkarriären samt, som påfyllnad, så att säga, enstaka inomverkare med realexamen. Olsson har ju realexamen på sitt CV, inte sant?
- Ja, nog är det så. Jag har ett betyg i min byrå där hemma från 1941. Det är ett tag sedan.
- Olsson började sin anställning vid SJ 1946, ser jag här, som stationskarlsaspirant. Befordrad till extra stationskarl 1948, extra ordinarie dito 1953, enligt ny nomenklatur, senare trafikbiträde och numera första trafikbiträde.
- Ja, tiden går! Man kan nästan kalla sig trotjänare.
- Nå, ja. Sakta i backarna Olsson. Än är ingenting för sent. Är Olsson gift? Detta samtal sker i sonderingssyfte, Vi vill veta om Olsson är intresserad av vidareutbildning av den karaktär som tidigare nämndes. Om så kommer Ni att kallas till uttagningsprov före sommaren.
- Jag är ogift än så länge men sammanlever då och då med samma dam sedan urminnes tider, ha, ha.
- På det viset. Ja, ja. Det vore oss främmande att ha synpunkter på den ordningen. Frågan ställdes mera av princip än intresse. Nå, vad är svaret på den väsentliga frågan. Är Olsson intresserad?
- Ja, det är jag.
- Tack för det raka och tydliga svaret. Då kan vi ägna oss åt våra respektive förestående göromål resten av dagen. Olsson kan förvänta sig ett kallelsebrev från Kungliga Järnvägsstyrelsen om några veckor. Adjö!
- Tack! Adjö!

Det var som Tusan, tänkte Hans och log mot den svarta telefonen.

Hans nämnde inte något till någon om detta samtal. Det är ingen idé att jag hetsar upp mig själv eller någon annan. Jag väntar och ser, tänkte han. Men han kände för första gången på länge tillfredsställelse över att någon i det stora väldiga SJ- maskineriet brydde sig om honom personligen. Han som

bara var en obetydlig kugge. Fast å andra sidan, tänkte han: ingen kugge, aldrig så liten, är överflödig, brukar det sägas av de som har sinne för filosofi.

Vet vi att Hans och hans gode vän Nils spelade schack? Nej, det visste vi inte men de gjorde det då och då. Hans hade ett bräde och pjäser som han fått i julklapp i tonåren. Det som skulle vara svart var mera som mörkt brunt och de vita rutorna och pjäserna var påtagligt gula. Har ingen betydelse, sa Hans varje gång han tog fram attiraljerna men han skämdes faktiskt en smula och avslutade sin ursäkt: jag spelar varken bättre eller sämre med moderna grejor. Nisse tänkte troligen likadant men det hindrade inte att han innehade prylar som var betydligt elegantare. Detta förvånade inte Hans och inte heller Nisse, fast deras respektive uteblivna förvåning hade skilda skäl. Det som var gemensamt i detta sammanhang var färgerna: de svarta var bruna och de vita gulaktigt beiga. Ljusa och mörka rutmönster och pjäser hade varit mera relevant att säga.

Båda var amatörer och ungefär lika dåliga i jämförelse med professionella spelare. Hans trodde nog att han oftast gick segrande ur dessa matcher och Nisse hade aldrig ägnat den frågan någon tanke. De tog sig den tid som behövdes och pratade med varandra under spelets gång. Ett drag kunde ske på en sekund och nästa kunde ta fem minuter. Men reglerna höll man på. Fattas bara.

- Bättre en häst i betsel än två bönder i Rådombeslut, som Gunnar Hedlund sa till Erlander, men i alla fall: schack! sa Nisse.
- Prästernas, borgarnas och adelsmännens tid i politiken är förbi, sa Hans. Och nu verkar även bönderna vara på väg ut. Här lär de ändå duga. För center- pjäser, det blir ju helt obegripligt.

Bilden bekräftar: "Ingenting är vitt eller svart".

Herrarna Olsson och Svensson pratade inte politik så ofta. Hans visste inte vad Nisse röstade på för parti och Nisse förutsatte att Hans var socialdemokrat, eftersom han arbetade vid Järnvägen. Det var en missuppfattning den gode Nisse bar med sig genom livet. Hans visste om den där blundern om att alla vid ett statligt verk var politiskt allierade med det regerande partiet, det vill säga socialdemokraterna, men han brydde sig inte om att ta honom ur den villfarelsen.

Nisse hade köpt sig en teve- apparat men den var sällan påslagen. Det kändes riktigare att höra nyheterna på radion, tyckte han. Att läsa en dagstidning var ett måste. Både Hans och Nisse resonerade så och prenumererade på det lokala bladet och det gjorde även Hilde, om någon undrar. Det här året handlade det mycket om en folkomröstning fram på hösten. Bland de fem riksdagspartierna lyckades man mejsla ut tre olika förslag till nytt pensionssystem. Det var väldigt mycket prat och skrivelser om detta under sommaren och hösten.

Nisse flyttade bonde, C4 till C5 och Hans flyttade en häst, H7 till F8 och då förstår alla vem som hade vita (ljusa) pjäser respektive svarta (mörka).

- Vet du vad en slamkrypare är, frågade Nils.
- Jag har ingen aning, låtsades Hans. Det låter som något äckligt. Något som gillar regniga somrar, kanske.
- Jo. Järnvägare Olsson är nog på rätt spår. Undrar du inte varför jag frågar?
- Skulle jag undra varje gång du ställer en konstig fråga, så skulle jag ha fullt upp för jämnan. Men i det här fallet förstår jag faktiskt. Jag läste om det i tidningen, tror jag.
- Aftonbladet eller Expressen?
- Båda. Det hörde ihop med det där teveprogrammet med pengar i potten. "Kvick eller Dummer" heter det nog inte men du fattar. Nej, jag har glömt.
- Lika bra det, för det var fel. Det vill säga: först var frågan fel och svaret rätt, eftersom det var fel på frågan. Själva facit blev ju heller inte rätt, eftersom det inte kan finnas facit till en fråga som är fel, men sedan

blev det rättvisa skipad och en pojkvasker från Närke kammade så småningom hem tio tusen kronor.

- Jag inser nu att jag undviker en del huvudbry så länge som jag inte tittar på teve. Bonde G6 till F6.
- Din tid kommer, Hans. Jag lovar! Bonde D4 till D5.
- Hur går affärerna? frågade Hans.
- Affärerna? Vilka affärer?
- Affären då. Du är ju diversehandlare nu för tiden och hyresvärd till på köpet.
- Du är skraj för att bli uppsagd? Lugn! Tre månader har du ditt på det torra. Jocke verkar nöjd. Han kan det där han. Jag lägger mig inte i. Jag sköter mitt. Men jag såg att Andersson ska gå i pension.
- Andersson? Vilken Andersson?
- Stationsmästaren. Har han inte talat om för er att han ska lägga av?
- Ha, ha. Jag satt och tänkte på nästa drag.
- Ska du ta upp hans fallna mästar- stav? Stationsmästare Olsson, det vore väl något det.
- Nä du! Det kommer en ny till hösten. Han heter Ståhl. Från Sandviken.
- Det var värst. Stålmannen. Dam D6 till F8. Schack!
- Kung H5 till H4.
- Dam F8 till F7. Schack matt!
- Du är skoningslös. Nu måste jag iväg. Vi ses.
- Hej, hej! Ses.

Hans fick brev från Kungliga järnvägsstyrelsen i Stockholm. Han anmodades att infinna sig på Järnvägsskolan i början av juni månad för att under två dagar genomgå en räckta skärseldar. Man skrev inte så, men det rörde sig om prov/prövningar, där det gällde att hålla tungan rätt i mun samt samtidigt visa framfötterna i så kallade simultanövningar och annat. Veckan efter midsommar ficka Hans sin dom: han dög, men på grund av omständigheter som inte ens SJ: s generaldirektör kunde råda över, hade man beslutat att senarelägga utbildningen ett halvår.

Så hade Hans Olsson en bokad plats på stationskrivaretåget, tillsammans med sjutton andra aspiranter, varav två så kallade inomverkare. Tåget beräknades avgå i januari 1958.

Det passade Hans bra att ha hösten på sig att fundera. Han var ännu inte säker på att han ville binda sig ännu fastare vid SJ. Hans tvekan inrymde en räckta av mer eller mindre bärande motiv som var för sig och tillsammans bildade en mur och Hans, den motvillige järnvägaren, visste just nu inte på vilken sida av den muren han befann sig.

En sen kväll i augusti månad ringde Nisse till Hans.

- Hej! Väckte jag dig?
- Ingalunda! Jag tänkte just att det var längesedan (flera timmar) som Nisse hörde av sig. Vad vill du?
- Du låter vresig. Har Hilde varit dum mot dig?
- Nej, nej. Det är hyran! Jag betalar alldeles för mycket. Jag funderar på att koppla in Hyresnämnden.
- Gör det, du. Vänd dig du till Nämnden. De kommer att betrakta dig som en kverulant. Du bor nästan gratis, din snåljåp!
- Då så. Vad var det du ville?
- Jag tänkte berätta att du får nya grannar från första oktober. Så social är jag, ser du. Det är lägenheten ovanför affären.
- Jag trodde väl det. Tänker du säga vem som fått den äran?
- Om du insisterar, skulle jag väl kunna säga det, mellan två öron.
- Alltså: Vem? Vilka?
- Karl Jansson och Elsa Helmersson. Några frågor på det?
- Ja. Känner jag de båda?
- Alla känner apan. Han brukar kallas Konsum- Kalle. God natt med dig.
- Är det tystnadsplikt?
- Det är ingen plikt i något avseende. God natt Hans.